

ZORGVLIET

Een renteniershuis aan de Dorpsstraat

Jan van der Heijden

Vanuit de Dorpsstraat in De Bilt de weg Zorgvliet inlopende zien we na tachtig meter aan onze linkerhand twee stenen palen staan met de opschriften ZORG en VLIET. Deze palen stonden vroeger langs de Dorpsstraat en zijn een laatste herinnering aan het in 1939 afgebroken herenhuis *Zorgvliet*. In het voorjaar van 1997 werden 4.5 meter uit de zijgevel van Dorpsstraat 96 funderingsresten aangetroffen van de veranda van dit huis. Onder de weg Zorgvliet bevindt zich nog een kelder, volgestort met puin en zand. Dit artikel geeft nadere bijzonderheden over het huis, het landgoed *Zorgvliet* en haar bewoners. Het is een vervolg op het artikel over *Terre Neuve in De Biltse Grift* nr. 19.

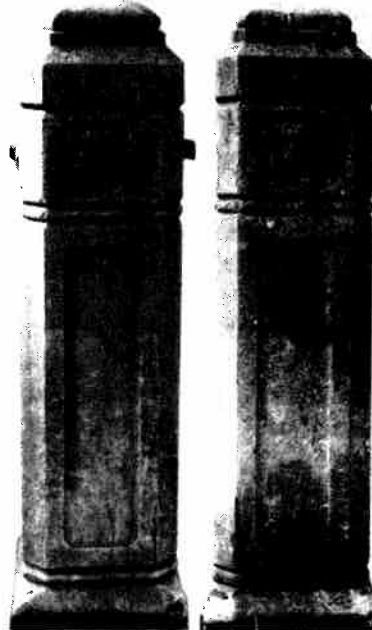
De bouw

In het genoemd artikel beschreef ik hoe Reijer Baas in 1825 eigenaar werd van ruim drie ha weiland, gelegen tussen de Dorpsstraat en de Burg. de Withstraat ten westen van de pastorie. Op 28 december 1842 verkocht hij 4253 m² aan de rentenier Carel Elbertus Verschoor (1800-1846) als bouwgrond. De koopsom bedroeg f 3.000,-. Het verkochte perceel was gelegen langs de Dorpsstraat ter hoogte van de huidige weg Zorgvliet en de blokken woningen die thans aan weerszijden van deze weg staan. Links van het terrein stonden elf kleine woningen op pachtpercelen van Reijer Baas. Rechts stond een huis waarin Baas met zijn gezin woonde. In het koopcontract waren enkele beperkende voorwaarden opgenomen die het woongenot van Baas moesten waarborgen. Het te bouwen huis moest minstens op twaalf meter van de Dorpsstraat gebouwd worden en mocht nimmer als herberg in gebruik worden genomen. De maximale hoogte van afscheidingen en beplanting werd op 1.5 m gesteld, zodat Baas niet in zijn uitzicht belemmerd werd. Verschoor bouwde op de gekochte grond een herenhuis met schuur dat op 4 april 1844 gereed was. Verschoor heeft echter niet lang van zijn nieuwe huis kunnen genieten, twee jaar later overleed hij. Zijn vrouw Maria Jacoba van der Meulen

verhuisde in november 1846 naar Utrecht, waarna het huis een half jaar heeft leeggestaan.

Mr. Boutmy

In maart 1847 werd *Zorgvliet* door de erven van Verschoor voor f 13.000,- verkocht aan mr. Theodorus Jacobus Boutmy (1785-1849). Boutmy had als cargadoor (scheepsbevrachter) in de Rotterdamse haven voldoende geld verdiend om te gaan rentenieren. Het goed wordt in de koopakte omschreven als 'het buitenverblijf genaamd *Zorgvliet*, bestaande in een heerenhuis, schuur, tuin en verdere aanhoorigheden'. Het is de eerste keer dat we de huisnaam *Zorgvliet* tegenkomen. Dit betekent zo ongeveer 'geweken zorgen'. Twee maanden na de aankoop werden Boutmy en zijn vrouw Maria Catharina Gezina Scherius in het bevolkingsregister van De Bilt ingeschreven. Kort na hun komst in De Bilt werd op de plaats van enkele pachtwoningen door Jean Boudet van Dam het herenhuis *Terre Neuve* gebouwd. Het uitzicht achter *Zorgvliet* werd in 1848 ingrijpend gewijzigd door de aanleg van het fraaie park van *Terre Neuve*. Mr. Boutmy heeft evenals zijn voorganger maar kort op *Zorgvliet* gewoond. Op 31 augustus 1849 is hij overleden. Aangezien het echtpaar Boutmy-Scherius geen kinderen had bleef zijn vrouw op *Zorg-*

vliet achter met twee kort daarvoor in dienst genomen dienstmeisjes: Susanna Elisabeth Penning en Johanna Letting. Af en toe woonden er enkele familieleden bij haar in. In 1856 verhuisde ze naar Utrecht en hertrouwde met Jan Willem Middelburg, oud-predikant van Maartensdijk. *Zorgvliet* werd vervolgens verhuurd aan de rentenier Cornelis Pieter Schorer van Nieuwerkerk, die er met vrouw en zoon vier jaar heeft gewoond.

Coenen

Op 31 maart 1860 werd *Zorgvliet* voor f 16.000,- verkocht aan jonkheer mr. Pieter Jacob Quintijn Coenen (1826-1879), 'bestaande in eenen heerenhuizinge met schuur, tevens

ingericht tot stalling, erf en grond, mitsgaders bloem- en moestuin, omgeven door tot het perceel behorende heggen, rasterwerk en schuttingen'. Pieter Jacob werd op 13 oktober 1826 in Utrecht geboren als zoon van Mr. Jacob Diederik Coenen van 's-Gravesloot en Sara Johanna Balthazarina van der Upwich. Zijn familie was bemiddeld. Toen hij *Zorgvliet* kocht was hij een 33-jarige rentenier. In 1841 had het Zijne Majesteit Koning Willem II behaagd om hem, zijn zuster en drie broers te verheffen in de adelstand. Nadien mocht hij zich jonkheer noemen. Jacob is ongehuwd gebleven. In december 1860 verhuisde hij vanuit Utrecht naar zijn nieuwe huis aan de Dorpsstraat.

Het huis was rijk gemeubileerd. Na zijn overlijden in 1879 werd de 'netten en zindelijken inboedel' van *Zorgvliet* op een openbare veiling verkocht. De veilingcatalogus telde 1010 nummers. Men trok voor deze veiling drie dagen uit. Er werden bijvoorbeeld 37(!) tafels en tien spiegels verkocht. Ook over het aantal zitplaatsen had Coenen niet te klagen. Er bleken maar liefst 63 stoelen, canapés e.d. in het huis te staan, niet meegerekend de vele banken en tuinstoelen voor in de tuin. Verder werden ook kachels, fornuizen, tapijten, vloerkleden, gordijnen, bedden, tafellinnen, huislinnen, pendules, ornamenten, schilderijen, kunstplaten en boeken verkocht. Speciale vermelding verdient het eerste hoofdstuk uit de catalogus over gekleurd Japans-blauw aardewerk en Oost-Indisch en ander porcelein. In totaal 210 nummers, met een opbrengst van f 4.788,-. Maar ook elders in de catalogus komen we nog verschillende partijen porcelein en aardewerk tegen. Kennelijk had de jonkheer zo'n voorliefde voor aardewerk en porcelein, dat hij een hele verzameling had aangelegd. De inboedel bracht f 11.278,70 op, een heel bedrag in die tijd.

De tuin

Jacob Coenen was als kind al een liefhebber van planten. Toen hij *Zorgvliet* in 1860 kocht had het perceel nog dezelfde omvang als in 1842: 4253 m². Het herenhuis stond precies in het midden. Een deel van de tuin was in gebruik als moestuin. Toch bleef er nog veel ruimte over om zich met zijn tuin hobby bezig te houden. Kennelijk was dit niet genoeg voor de jonkheer. Coenen woonde nauwelijks drie maanden op *Zorgvliet* toen hij op 13 maart 1861 het grootste deel van het achter zijn huis gelegen park van *Terre Neuve* kocht. Het kostte hem f 9.000,-, maar nu had hij een tuin van 15.094 m². Voor het onderhoud van tuin en gewassen nam hij de dertigjarige Gerrit Kolenbrander in dienst, een bekwame en ijverige

CATALOGUS

VAN EEN

UITSTEKENDE VERZAMELING

KOUDE-KAS- en ORANJERIE-PLANTEN, SIERGEWASSEN

EN

Nieuw-Hollandsche Planten, enz.,

OP DE

BUITENPLAATS „ZORGVLIET”

VAN WIJLEN

Jonkheer P. J. Q. COENEN,

TE

DE BILT BIJ UTRECHT,

welke aldaar zullen verkocht worden op Dondervog den
7 Augustus 1879, te beginnen des voormiddags ten
10 ure precies,

TEN OVRSTAAN VAN

J. VAN HENGELAAR,

Notaris te Utrecht,

ONDER DIRECTIE VAN

J. T. VAN DEN BERG, JUNIOR,
Bloemist en Hoofverantwoorder te Jutphaas.

Alsmede RAMEN, BAKKEN, DEKGOED, TUINGEREED-
SCHAPPEN, TUINAMEUBLEMENT, enz.

Alles te bezichtigen daags voor den verkoop, van
’s morgens 9 tot 6 uur na den middag.

De Catalogus is op franco aanvraag te bekomen bij J. VAN HENGELAAR,
Notaris, J. T. VAN DEN BERG Jr. en bij den Tuinbaas op
genoemd buitenverblijf.

Steen- en papierdruk van de Firma L. E. BOSCH & ZOON, te Utrecht.

Veiling catalogus uit 1879 van de planten- verzameling van *Zorgvliet*. (Rijksarchief Utrecht).

tuinbaas, bezielde met dezelfde liefhebberij voor planten als hijzelf. De tuinbaas op *Houdringhe* was ook een Kolenbrander, Arend Herman. Diens eveneens in De Bilt wonende zoon Gerrit Otto stond als bloemist te boek. Ik heb echter tussen deze Kolenbranders en Gerrit Kolenbrander op *Zorgvliet* geen familieband kunnen ontdekken. Gerrit Kolenbrander verdiende f 39,- per maand en ontving daarnaast een vergoeding voor huishuur van f 50,- per jaar. Later kreeg hij versterking van tuinknecht Van Laar en de tuinjongen Kolenbrander. Deze verdienen echter heel wat minder, f 6,- resp. f 2,- per week. De tuin van *Zorgvliet* was bij Gerrit Kolenbrander in goede handen. Dat blijkt o.m. uit de lovende woorden in het blad *Sempervirens* uit 1878: '...dat *Zorgvliet* uitmunt door schoonen aanleg, bekoorende netheid en gekuischten smaak in de keus der schoonste heesters, conifeeren, rozen, kas- en siergewassen, kortom door al hetgeen een buitenverblijf, in het bezit van een bemiddeld en het natuurschoon beminneend eigenaar, tot een inderdaad aangenaam en genotvol buitenverblijf kan maken...'. De jonkheer was trots op zijn tuin en als er een nicht of ander familielid op bezoek kwam, wilde hij hen het liefst rondleiden door

de tuin. Het speet hem zeer als dit door weersomstandigheden of ziekte niet door kon gaan. Voor een aangenaam verblijf in de tuin was meubilair gekocht, zoals een zevental banken, tuintafels met stoelen en voetbankjes. In de tuin stonden verder een kippenren en twee hondenhokken. Uit de kadastrale registers blijkt dat er ook een koepel was gebouwd.

We kennen de ontwerp-tekening van het park uit 1847 en nemen aan dat deze aanleg met enkele aanpassingen van het padenpatroon in grote lijnen werd gehandhaafd. Het park was inmiddels dertien jaar oud, dus een groot deel van de struiken en heesters was inmiddels volgroeid. De meest opvallende verandering was wel dat Coenen en zijn personeel intensief aan de slag ging met stekken, zaaien en het houden van planten en boompjes in potten en kuipen. Hiertoe werd in het najaar van 1861 nabij de Burg. de Withstraat een verwarmde schuur annex bloemenkas gebouwd met een oppervlakte van 78 m². Ook hadden zij enkele stekbakken tot hun beschikking. In schuur/kas konden 's winters planten geplaatst worden die niet winterhard waren. In het voorjaar werden deze potten en kuipen met agaves, yucca's, laurieren, gouden regens en oranjeboompjes in de tuin geplaatst. Dat was nog een heel karwei, want het ging om een omvangrijke hoeveelheid. Na zijn overlijden werden deze oranjerieplanten en siergewassen op een afzonderlijke veiling verkocht. Voor het plantenmateriaal had men in de catalogus 333 nummers nodig. Het was een belangrijke en niet te onderschatten taak om de vele pot- en kuipplanten tot in de verste uithoeken van de tuin water te geven. Hiertoe had de jonkheer twee waterkarren aangeschaft.

Begin mei 1879 leed mr. Coenen aan een ernstige nierziekte, zodanig dat hij geen bezoek mocht ontvangen. Hij werd verzorgd door mej. A.G. Satink. Op de avond van 18 mei overleed hij. Tuinbaas Kolenbrander heeft nog enkele dagen bij hem gewaakt alvorens de overledene te Utrecht in het familiegraf werd bijgezet. In juli en augustus van dat jaar werden zijn bezittingen op drie afzonderlijke veilingen verkocht. Uit de rekening en verantwoording van de notaris bleek dat hij het overgrote deel van zijn vermogen in het huis en de tuin van *Zorgvliet* had gestoken. Dit vertegenwoordigde tezamen een waarde van

ruim f 46.000,-. Aan geld en coupons bezat hij f 4.000,-. De diaconie van de hervormde gemeente te De Bilt (de Dorpskerk) ontving uit zijn nalatenschap f 500,- ten behoeve van de armen.

Van Voorst van Beest

De veiling van het huis met de tuin had plaats op 12 juli 1879. Het geheel werd omschreven als 'herenhuis, stal en koetshuis, turfloodsen, koepel, gemetselde broeibakken en glazen bloemenkast met verwarmingstoestellen, bergschuur, bloem- en moestuinen.'. Het werd voor f 32.800,- gekocht door Francina Johanna Eijck van Zuylichem (1853-1938). In 1874 was zij vanuit haar ouderlijk huis *Eyckenstein* aan de Maartensdijkseweg getrouwd met Harry van Voorst van Beest (1850-1897).

Het echtpaar was gefortuneerd. Van Voorst behoorde tot de hoogstaangeslagenen in de directe belastingen. Aan grondbelasting en personele belasting betaalde hij in 1885 f 1198,29, een bedrag dat in onze gemeente slechts door drie leden van de familie Van Boetzelaer werd overtroffen. De grondbelasting was grotendeels gebaseerd op bezittingen in Maartensdijk en vooral Linschoten.

Kort na de aankoop van *Zorgvliet* lieten zij het koetshuis met stal afbreken. Op een meer achteraf gelegen plaats in de tuin werd een nieuw koetshuis gebouwd, dat op 1 april 1880 gereed was. Op 7 mei van dat jaar betrokken zij *Zorgvliet*. Als inwonend personeel wordt vermeld de palfrenier Willem Hendrik Nicolaas Burgers, de keukenmeid Dirkje Schreuder en de werkmeid Sjouke Brouwer.

Bouwtekening uit 1900 van de voorgevel van het nieuwe huis *Zorgvliet*. (Gemeentearchief De Bilt).

De beide laatsten waren uit Friesland afkomstig. Op 14 maart 1897 overleed Van Voorst op *Zorgvliet*, zijn vrouw als weduwe zonder kinderen achterlatend.

Nieuwbouw

Van het eerste huis *Zorgvliet* zijn geen afbeeldingen bekend. In 1900-1901 liet mev. Van Voorst de oude villa slopen en vervangen door het herenhuis dat vele oudere Bilttenaren zich nog kunnen herinneren. De ontwerptekeningen van de Utrechtse architect D.J. Heusinkveld zijn bewaard gebleven. Het pand telde twee bouwlagen. De voorgevel was symmetrisch van opzet en zeven traveeën (aantal raam- en deuren-eenheden) breed, waarvan drie in een iets vooruitspringende middenpartij. In het midden bevond zich een dubbele deur onder een klein sierlijk balkon. Wie echter via deze deuren het pand betrad kwam midden in de eetzaal terecht. De werkelijke ingang bevond zich aan de achterzijde van het pand. Vanaf de Dorpsstraat gezien was tegen de linkergevel een veranda gebouwd, aansluitend op de rechts daarvan gelegen salon. Achter de salon en veranda was 'mevrouws kamer' gelegen met een erker. Vanuit deze erker had mevrouw een prachtig uitzicht over het park. De keuken rechtsachter was bij de sloop gespaard gebleven en dus een overblijfsel van het oude huis. Aan de voorzijde rechts waren een dienkamer, een zitkamer en een poetskamer gesitueerd. De bovenverdieping telde zeven kamers. De slaapkamer van mevrouw Van Voorst bevond zich in het midden, aan de voorzijde bij het balkon met rechts daarvan de badkamer. De linnenkamer bevond

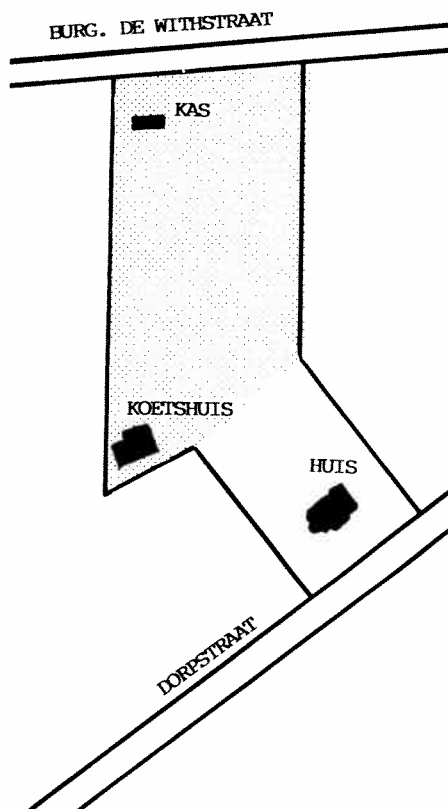
zich boven de keuken. De zolder onder een afgeplat schilddak zal voor een deel zijn gebruikt door het inwonend personeel. De balkons, de goten, de topgevel boven de ingang en de dakrand waren voorzien van fraaie architectonische detailleringen.

Weiland De Geer

Mevrouw Van Voorst heeft in de directe omgeving van *Zorgvliet* meer onroerend goed in haar bezit gehad. Zij was eigenaresse van ruim 21/2 ha weiland genaamd *De Geer*, gelegen tussen de Biltse Grift, de Kapelweg en de Dorpsstraat. Door deze grond in eigendom te houden was zij in staat een vrij uitzicht vanuit *Zorgvliet* te

Gezicht vanaf de Emmalaan met de Biltse Grift, een stukje van weiland *De Geer* en op de achtergrond het huis *Zorgvliet*. Illustratie uit *Utrecht in Woord en Beeld* 29 mei 1931 (verzameling Historische Kring d'Oude School).

Situatieschets van het landgoed *Zorgvliet* in 1861. In grijs het aangekochte deel van *Terre Neuve*.

behouden. In 1884 werd een stukje van dit weiland verkocht aan de gemeente voor de bouw van een woning voor de gemeentearts K.J. Lette (Dorpsstraat 85, thans de firma Depex). Het weiland bleef in haar bezit tot in de dertiger jaren de Utrechtseweg langs het dorp werd aangelegd om de smalle Dorpsstraat te ontlasten.

Rond 1895 kocht mevrouw Van Voorst van G.H.L. baron Van Boetzelaer de twee arbeiderswoningen die links naast *Zorgvliet* stonden. In 1908 werden deze gesloopt en vervangen door de huidige twee woningen onder één dak (Dorpsstraat 108 en 110). Begin deze eeuw kocht zij van de weduwe Vossesteyn een achttal arbeiderswoningen aan de Burg. de Withstraat tegenover haar landgoed, bekend onder de naam *De Armitaan*. In 1933 werden deze huizen op een veiling verkocht aan de Michaëlparchie die er *Huize Sint Antonius* bouwde (Burg. de Withstraat 92-128, thans o.m. kantoor

van de Stichting Samenwerkende Woningbouwverenigingen SSW. 'Mevrouw Van Voorst op *Zorgvliet*' werd een begrip in onze gemeente. Meer dan veertig jaar heeft zij als weduwe *Zorgvliet* bewoond. Soms woonde haar nicht Gerardina Adriana Johanna Mauritia Eijck van Zuylichem een periode bij haar in, maar meestal had zij het rijk voor zich alleen. Lang is de lijst van inwonende dienstbodes die voor een half jaar of enkele jaren in dienst bleven. In mei 1921 kwam Elisabeth Noppen als verpleegster op *Zorgvliet* wonen, die tot het overlijden van mevrouw Van Voorst is gebleven. Op 24 februari 1938 is mevrouw Van Voorst overleden, hetgeen het einde inluidde voor *Zorgvliet*. De dubbele woning Dorpsstraat 108-110 werd vermoedelijk bij legaat geërfd door de verpleegster Elisabeth Noppen. Van mindere betekenis is de legatering door mevrouw Van Voorst aan het Centraal Museum te Utrecht van een ingelijste krijttekening van de Biltse Petronellakapel, rond 1840 vervaardigd door de Amsterdamse schilder-tekenaar Alexander Oltmans. Een jaar later reeds werd het huis *Zorgvliet* afgebroken. De erfgenamen verkochten de grond aan een bouwexploitant, die plannen ontwikkelde voor de aanleg van een woonwijk. Door de Tweede Wereldoorlog konden deze plannen niet gerealiseerd worden. In 1954 tenslotte verleende de gemeente vergunning tot de bouw van twee blokken woningen aan de Dorpsstraat. In datzelfde jaar stemde de gemeenteraad in met het uitbreidingsplan tussen de Dorpsstraat en de Burg. de Withstraat.

Boom

In de nieuwe wijk *Zorgvliet* stond een oude beuk die alle bovengenoemde gebeurtenissen heeft meegemaakt. In 1842 stond hij in het weiland van Reijer Baas, ongetwijfeld gewaardeerd door grazende koeien op zoek naar een beetje schaduw of een schuilplaats tegen regen en wind. In zijn nabijheid werd in 1844 het huis *Zorgvliet* gebouwd. Vier jaar later werd het park van *Terre Neuve* aangelegd waarin hij een hoofdrol mocht spelen. Het park werd dertien jaar later bij *Zorgvliet* gevoegd. Terwijl hij daar ouder stond te worden wisselden de renteniers op *Zorgvliet* elkaar af, werd het oude huis afgebroken waarna een nieuw huis verrees. Nog geen veertig jaar later werd ook dit huis afgebroken. Op het landgoed werd een complete woonwijk gebouwd. Alles in zijn omgeving veranderde razendsnel, maar de boom bleef onverstoort staan. Toch hebben ook bomen niet het eeuwige leven. Begin februari 1961 werd de ongeveer 500 jaar oude boom met een omtrek van 4.68 meter door een storm geveld.

Bronnen:

- Gemeentearchief De Bilt:
- bevolkingsregisters
 - kadastrale registers
- Rijksarchief Utrecht:
- familiearchief Coenen van 's-Gravesloot (toegang R92).
- Gemeentearchief Utrecht:
- Utrechtsch Provinciaal en Stedelijk Dagblad 1879.
- Documentatiecentrum Historische Kring d'Oude School:
- inventarisatie bouwtekeningen
 - bestand op persoonsnaam
 - documentatie wegen
 - bronnenverzameling

Literatuur:

N.N.: Een Nieuw-Hollander in feestgewaad, *Sempervirens*, jaargang 7 (1878), pp. 177-179.

Jan van der Heijden: *Terre Neuve* aan de Dorpsstraat, *De Biltse Grift* nr. 19, pp. 2-9.

**De 500 jaar oude boom in de wijk
Zorgvliet geveld door de storm. Foto
d.d. 10 februari 1961
(Gemeentearchief De Bilt).**